

ЧЕТИРИ ТЕЗЕ О РАЗВОЈУ МЕЂУНАРОДНОГ ПРАВА

1. — Циљ овога написа јесте да скрене пажњу на нека од актуелних питања савременог међународног права. Резултати који су досад постигнути у раду на његовом развијању нису мали и поред плина и осека у оквиру којих се тај рад одвијао последњих деценија. Но, и без обзира на вредност ових резултата несумњиво је да се данас покреће читав низ нових питања. Њихово разматрање и решавање захтева да се уложи у овом тренутку већи напор, како би се подробније осветлили правци акције коју треба водити ради јачања улоге коју међународно право треба да има у тражењу одговора на проблеме пред којима се налази савремени свет.

Да бисмо били потпуно јасни, морамо нагласити да нам изгледа да општи контекст у коме треба размишљати приликом указивања на актуелна питања међународног права треба да има у виду пре свега линију развоја његових принципа, правила и института до краја двадесетог столећа. После II светског рата, сада је то већ очевидно, прећена је једна драгоцена етапа у конституисању међународне заједнице и међународног права, етапа у којој су — тако нам се бар чини — измењене основне претпоставке у оквиру којих се формирало међународно право пуних педесетак година, тамо негде од краја првог светског рата до данас. Јер други светски рат, као такав, није био за међународно право прекретница као што је био за међународне политичке, економске и друге друштвене одnose. Од краја другог светског рата улагани су велики напори у области међународног права па је и измењена његова општа структура, путем реализације великих кодификација, пре свега посредством Уједињених нација — но све је то било, по садржају и форми, везано за спровођење задатака постављених у периоду насталом после завршетка првог светског рата.

У ствари, тек су антиколонијална борба и научна и техничка револуција до којих је дошло после 1945. године, које је пратило појачано деловање међународних организација и постојање УН и специјализованих агенција и признање свестраних разлика између економски развијених и неразвијених подручја света, изbacили на површину нова међународна питања. Она су, са своје стране, изазвала потребу тражења нових решења и у области међународног права. Томе су посебно допринели модеран састав међународне заједнице и однос снага успостављен захваљујући настанку низа нових независних држава у Азији и Африци и стварању група неврстаних и земаља у развоју као посебне политичке снаге.

У светлости поменутог развоја може се рећи да није случајно дошло последњих неколико година до покретања нових питања у органима међународне заједнице који се баве међународним правом и у докрини. Тражи се преиспитивање досадашњих решења и њихово прилагођавање постојећим приликама као и прихватање нових, која ће бити у складу са општим тенденцијама еволуције друштвених и међународних односа. Из овог угла посматрано може се сматрати да се међународно право налази у овом тренутку у једној од прелазних етапа свога развоја.

2. — Једна од најкарактеристичнијих потврда ове тврђење може се наћи у раду на кодификацији и прогресивном развоју међународног права. Комисија за међународно право Уједињених нација скоро је у потпуности извршила програм прихваћен педесетих година приликом њеног оснивања који је ревидиран од стране Правног комитета Генералне скупштине почетком шездесетих. Преко сваког очекивања је чињеница која показује да су у међувремену кодификоване главне области међународног права закључењем конвенција о поморском, дипломатском и конзуларном као и уговорном праву. Комисија је преузела и обавезу да доврши кодификацију правила о сукцесији и одговорности држава за шта су сада много зрелији политички, економски и правни услови него што је то било пре двадесетак година када је овај задатак унет у њен програм рада. Ово је случај и са радом на кодификацији правила о експлоатацији водених токова изван пловидбе о чему се много говорило али се тек данас почело непосредније да расправља на мултилатералној међудржавној основи у Правном комитету Генералне скупштине. У овом склопу, још је интересантније подвући да се врше озбиљне припреме за израду новог програма Комисије, ради чега је Секретаријат Уједињених нација израдио један веома исцрпан докуменат у коме се разматрају резултати послератног развоја међународног права у ширем смислу и указује на теме које заслужују да буду узете у обзир приликом израде програма Комисије која од 1972. године треба да дејствује у новом саставу.

У вези са законодавном међународноправном делатношћу у којој је централна акција за његову кодификацију и прогресивни развој, потребно је посебно скренути пажњу на место које је досад имао и може да има убудуће Правни комитет Генералне скупштине УН. Захваљујући позитивним резултатима оствареним у току протекле деценије Правни комитет се афирмисао не само као тело способно за утврђивање и разматрање општих праваца политике држава у области међународног права већ и као орган који је у стању да преузме на себе и стручне послове припреме одговарајућих нацрта и функцију дипломатских конференција на којима се ови нацрти прихватају од стране држава. Израда Декларације међународног права о пријатељским односима и сарадњи држава, конвенције о специјалним мисијама као и успех постигнут последњих година у изради дефиниције агресије чине да се могу поставити и други слични задаци пред Правни комитет и његова помоћна тела. Интересовање које су за поменуте акције показале нове независне државе у току прве деценије свога деловања у оквиру светске организације, био је веома делотворан управо због тога што се њихова жеља да утичу на измену стања у коме је међународно право формирано у колонијалном периоду поклопила са нараслом

потребом да се оно усклади са захтевима насталим како са научном и техничком револуцијом тако и изменама до којих долази и у оквиру развијеног света који деценијама живи на прелазу из капитализма у социјализам. Делујући у саставу који карактерише комбиновање научног и стручног знања са овлашћењима службених представника, Правни комитет је данас у стању да решава са много више ауторитета међународноправна питања него што је то био случај у прошлости. С тим што ову напомену не треба схватити као покушај умањења значаја и вредности деловања Комисије за међународно право као органа састављеног од најистакнутијих стручњака појединаца. Напротив, стално јачање компетенције представника држава у Правном комитету треба да доведе до даљег ослобађања чланова Комисије од притиска свакодневних уских политичких кретања и што слободнијег усмеравања њене делатности у правцу тражења решења која ће бити у интересу целокупне међународне заједнице и као таква водити рачуна о интересима свих држава и народа.

3. — Подстицаји за измену односно прихватање нових аката у области међународног права веома су различити и долазе из свих сфера друштвеног и материјалног развоја. О њиховој испреплетености, међусобној условљености и зависности могле би се написати читаве студије али на томе моменту није могуће задржати се овом приликом. Политички сукоби и проблеми као и тежња свих народа и држава за миром сигурно да се тичу неких од основних функција међународног права. Отуда, данас, када се може сматрати да је схватање о неопходности реализације мирољубиве и активне коегзистенције не само општеусвојено него и остварило значајну предност признањем неопходности универзалистичког приступа решавању светских питања путем укључења НР Кине у Уједињене нације и отварањем тзв. ере преговарања у којој, нажалост, још увек мање и средње земље односно земље у развоју не учествују на равноправној основи — добијају изузетну и повећану важност неке од иницијатива само наговештених пре кратког времена. Карактеристично је за правац будућег развоја то што је после једногласног прихватања Декларације принципа међународног права о пријатељским односима и сарадњи држава од стране јубиларног XXV заседања Генералне скупштине, у којој је дато савремено тумачење основних принципа Повеље УН, стављена на дневни ред измена Статута Међународног суда у Хагу и у самом Суду и у Правном комитету Генералне скупштине. Може се, међутим, запазити да се у доктрини, али и у међудржавним односима, све више истиче потреба побољшања механизма и начина мирног решавања спорова. У периоду који је пред нама и у коме немогућност прибегавања оружаномј сили треба дефинитивно да буде постигнуто, сигурно је да се конкретна реализација правила о мирном решавању спорова прихваћеног од стране свих држава мора да посвети много већа пажња.

До позитивних достигнућа сигурно да неће бити могуће брзо доћи; но акумулација сазнања до којих се најсигурније долази сталним радом сигурно је да ће делотворно деловати и на јачање овог сектора међународног права. Слично се може посматрати и питање ревизије Повеље УН и о коме треба да почне активно да се расправља у Правном комитету Генералне скупштине 1972. године на XXVII заседању.

Правна питања мирољубивог коришћења космоса и морског дна и подморја, заштите људске околине, и правни аспекти међународне безбедности и разоружања у којима све већи значај добијају предлози за успостављање заједничке међународне контроле, траже из дана у дан све одређенија конкретна решења. Исто тако је на дневном реду и ревизија постојећег права оружаних сукоба у којој реализација тежње за даљом хуманизацијом добија — као што је показала скорашња конференција експерата влада одржана у организацији Међународног комитета Црвеног Крста у Женеви — првенствени значај. Овој појави треба додати и све јачу жељу да се учине нови кораци у циљу обезбеђења поштовања права човека и основних слобода у свим земљама, нарочито посредством примене и евентуалног јачања механизма за имплементацију предвиђеног у одговарајућим конвенцијама Уједињених нација посвећеним правима човека.

Нема потребе да се задржавамо на набројању веома разноврсних питања од којих може да зависи савремени и будући развој међународног права као целовитог система правних правила и принципа. Државе као и међународне владине и невладине организације, и посебно научна удружења и доктрина суочавају се свакодневно са овим питањима, а решења о којима се расправља не само да захтевају оснивање нових међународних организација и механизма него доводе у питање све више и више скоро све основне принципе и правила традиционалног међународног права. Тако је, на пример, проширење могућности коришћења морског дна и подморја довело у питање резултате кодификације поморског права, нарочито оне који се односе на статус и регулисање ширине континенталног шелфа. Међународно право трговине претреса се све више из новог угла, са становишта односа између економски развијених и неразвијених земаља и то посредством посебне Комисије УН, а клаузула највећег повлашћења као класични принцип све више губи од значаја.

4. — Увек је тешко на крају једне етапе говорити о решењима која треба да донесе будућност. И данас када размишљамо о будућим правцима развоја међународног права не можемо ништа више рећи у овом смислу сем да резултати постигнути у току досадашњег рада на његовом прилагођавању актуелним политичким, економским и другим потребама отварају широке могућности за борбу за даљу афирмацију демократских принципа и у правној сфери међународног живота као и за јачање његовог утицаја као фактора који треба да допринесе мирољубивом развоју односа између свих народа и држава. Друго је питање у којој се мери може очекивати реализација оваквих очекивања у пракси. Постоји низ објективних и субјективних чинилаца који ће деловати у супротном правцу но то само по себи не представља нову појаву. Одговор на деловање негативних чинилаца треба тражити пре свега у вођењу конструктивних акција јер ништа више не може деловати у прилог конзервативних снага од имобилизма оних који се залажу за прогрес. Отуда ће само јачање акције најширих демократских снага у пракси и доктрини моћи да стварно допринесе давању нових перспектива целокупној активности усмереној на усавршавање савременог међународног права.

Др Милан Шаховић

РЕЗЈУМЕ

Четыре тезы о развитии международного права

Цель статьи заключается в желании обратить внимание на некоторые актуальные вопросы современного международного права. Автор находит, что только теперь, после перемены, наступивших в мире в результате успешной борьбы против колониализма, достижений научной и технологической революций, прочного укрепления политики миролюбивого и активного сосуществования и усиления роли международных организаций, в частности ООН, в неполитических областях международной жизни, мы вступаем в новую фазу развития международного права. Необходимо позаботиться о направлениях, в каких следует его улучшить на новых началах до конца XX века. Ибо с конца Второй мировой войны до наших дней, говоря по существу, попытки сделать совершеннее международное право не выходили из рамок задач, установленных после Первой мировой войны.

Исходя из сказанного выше, автор настаивает на составлении новой программы в области кодификации и прогрессивного развития международного права и настаивает, с одной стороны, на освобождении Комиссии международного права от давления со стороны проводимой государствами внешней политики, и, с другой, на усилении роли Юридического комитета Генеральной Ассамблеи ООН, как органа, составленного из официальных представителей и экспертов государств. Одновременно автор требует уделить особое внимание разработке вопросов мирных решений, пересмотра Устава ООН, разрушения, а также правового урегулирования проблем защиты населенных мест, космоса и морского дна с тем, чтобы особое внимание было обращено созданию адекватных современных механизмов совместного контроля.

SUMMARY

Four Propositions Concerning the Development of International Law

The purpose of the paper is to draw attention to some topical problems of the contemporary international law. The author believes that only now, after the changes effected in the world through the successful struggle against colonialism, with the development of the scientific and technological revolution, with the affirmation of the policy of peaceful and active coexistence, and the strengthening of the role of international organizations, and of the United Nations, in particular, in the non-political spheres of international life, we are entering a new phase of the development of international law. One must bear in mind the trends of its improvement until the end of the XXth century on this basis, for in fact since the end of World War II the activities concerning improvements of international law did not overstep the tasks and frames set after World War I.

Taking this as the starting point, the author pleads for a new programme in the field of codification and progressive development of international law demanding, on the one hand, that the International Law Commission be set free of the pressure of everyday state foreign policy and, on the other hand, strengthening of the role of the Legal Committee of the UN General Assembly, as a body composed of official and technical representatives of the states. The author, at the same time, requests that special attention be devoted to the matter of peaceful settlement, revision of the UN Charter and legal regulation of the problem of protecting human environment, outer space, sea bed and subsoil of the sea, and of disarmament provided an adequate modern machinery of joint control be established.

RÉSUMÉ

Quatre thèses sur le développement du droit international

Le présent article a pour but d'attirer l'attention sur certaines questions du droit international actuel. L'auteur considère que ce n'est que maintenant, après les changements qui se sont produits dans le monde par la lutte contre le colonialisme, les réalisations de la révolution scientifique et technologique, l'affirmation de la politique de coexistence active et pacifique et le renforcement du rôle des organisations internationales, en particulier de l'Organisation des Nations Unies dans les domaines de la vie internationale, que nous entrons dans la nouvelle phase de développement du droit international. Il faut songer aux directions de son perfectionnement jusqu'à la fin du XXe siècle sur une nouvelle base. Car depuis la fin de la Deuxième guerre mondiale jusqu'à aujourd'hui, substantiellement considéré les actions pour le perfectionnement du droit international n'ont pas dépassé les devoirs et les cadres établis après la Première guerre mondiale.

En partant de la base ci-dessus mentionnée l'auteur recommande l'élaboration d'un nouveau programme dans le domaine de la codification et du développement progressiste du droit international et réclame, d'une part, de libérer la Commission de droit international de la pression quotidienne de la politique étrangère des Etats et, d'autre part, de renforcer le rôle du Comité juridique de l'Assemblée générale des Nations Unies en tant qu'organe composé de représentants officiels et techniques des Etats. En même temps l'auteur propose de consacrer une attention soutenue à l'élaboration de la question du règlement pacifique de la révision de la Charte des Nations Unies ainsi qu'au problème de la réglementation juridique de la protection du milieu humain, du cosmos, du fond de la mer et des couches au-dessous de ce fond et à la question du désarmement, en y ajoutant qu'il faut fixer une attention particulière sur la création des mécanismes adéquats du contrôle commun.